

Islamic and Buddhist Leaders' influences of Thinking Associated with the Relationship between Muslims and Buddhists in the Three Southern Border Provinces of Thailand

Punya Tepsing¹, Kasetchai Laheem² and Habullah Arkiskun³

Received	Reviewed	Revised	Accepted
28/11/2562	15/05/2563	02/06/2563	03/06/2563

Abstract

The objectives of this research were to examine Islamic and Buddhist leaders' influences of thinking associated with the relationship between Muslims and Buddhists in the three Southern border provinces of Thailand. Data for this qualitative research were collected from related literature and from the field through observation and in-depth interviews with the target groups who were Buddhist monks 20 persons, Islamic leaders 17 persons. Ordinary Buddhists and Muslims, and local academic totaling 68 persons. The data were validated before being analyzed and concluded using descriptive analysis. The study found that Islamic and Buddhist leader's influences of thinking associated with the relationship between Muslims and Buddhists in the three Southern border provinces of Thailand were as follows. 1) Compassion for others without religious discrimination, and giving objects, physical help, and support, and encouragement without religious discrimination to express your wish for people of all religions to live without suffering. 2) Social equality based on different religions by supporting Buddhists and Muslims to access their religions equally, and compare teachings of the two religions to show similarities to reflect the same direction of life goals. 3) Unity to empower peace and strength for benefit of Buddhists and Muslims to do activities together. 4) Development of knowledge and awareness to reduce negative attitudes towards each other; correct religious knowledge must be reinforced; awareness of changes; and realization of being fellow Thai citizens. 5) The unrest situation did not stem from religious conflict, thus, religious leaders must not think of using religion as a tool for separation but for thinking that we can be different but not divided.

Keywords: Thinking, Religion, Relationship

¹ Prince of Songkla University, E-mail : punya.t@psu.ac.th

² Fatoni University, E-mail : kasetchai.la@psu.ac.th

³ Fatoni University, E-mail : kasetchai.la@psu.ac.th

อิทธิพลความคิดผู้นำศาสนาอิสลามและพุทธที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมกับพุทธในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ปัญญา เทพสิงห์⁴, เกษตรชัย และหีม⁵ และฮัสnulเลาะ อาคิสสกุล⁶

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลความคิดของผู้นำศาสนาอิสลามและพุทธ ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมกับพุทธในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม โดยการสังเกต สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายเป็นพระสงฆ์ 20 รูป ผู้นำศาสนาอิสลาม 17 คน สามัญชนชาวพุทธและมุสลิม และนักวิชาการท้องถิ่นรวม 68 คน นำมาตรวจสอบความน่าเชื่อถือก่อนวิเคราะห์และสรุปเชิงพรรณนาวิเคราะห์ผลจากการศึกษาพบว่า อิทธิพลความคิดของผู้นำศาสนาอิสลามและพุทธ ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมกับพุทธในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีดังนี้ 1) ความมีจิตเมตตาและความกรุณาผู้อื่นโดยไม่เลือกศาสนา การให้ไม่ว่าสิ่งของ กำลังกาย กำลังใจไม่แบ่งแยกศาสนา แสดงออกถึงความต้องการให้คนทุกศาสนารอดพ้นจากทุกข์ 2) การสร้างความเท่าเทียมทางสังคมบนพื้นฐานความแตกต่างทางศาสนา ส่งเสริมชาวพุทธและมุสลิมเข้าถึงศาสนาที่ตนนับถืออย่างเท่าเทียม นำหลักคำสอนของสองศาสนามาเปรียบเทียบให้เห็นความคล้ายคลึง สะท้อนเป้าหมายชีวิตในทิศทางเดียวกัน 3) การผสมผสานใจสามัคคีเป็นพลังสู่ความสันติและความเข้มแข็ง มองเห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่มชาวพุทธและมุสลิมเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน 4) ความรู้และจิตสำนึกต้องได้รับการพัฒนาเพื่อลดทัศนคติที่ไม่ดีต่อกัน คิดที่จะเสริมความรู้ทางศาสนาที่ถูกต้อง รู้ทันการเปลี่ยนแปลง และจิตสำนึกของการเป็นพลเมืองไทยร่วมกัน และ 5) สถานการณ์ความไม่สงบไม่ใช่มีมูลเหตุจากความขัดแย้งศาสนา ผู้นำศาสนาต้องไม่มีความคิดที่จะนำศาสนามาเป็นเครื่องแบ่งแยก หากใช้ความคิดที่ว่าแตกต่างแต่ไม่แตกแยก

คำสำคัญ: ความคิด ผู้นำศาสนา ความสัมพันธ์

⁴ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, E-mail : punya.t@psu.ac.th

⁵ มหาวิทยาลัยฟอตัน, E-mail : kasetchai.la@psu.ac.th

⁶ มหาวิทยาลัยฟอตัน, E-mail : kasetchai.la@psu.ac.th

บทนำ

ผู้นำศาสนาย่อมมีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนคนในสังคมให้บรรลุถึงความดีงาม มีความรู้ความเข้าใจในหลักศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อให้สังคมสงบสุข ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คนส่วนใหญ่ไม่นับถือศาสนาอิสลาม รองลงมาคือศาสนาพุทธ ผู้นำศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธต่างมีความคิดที่จะส่งเสริมทุกศาสนิกชนให้เป็นคนดี แนวคิดในการสั่งสอนหรือชั้นนำของผู้นำศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้นำศาสนาที่มีอำนาจทั้งโดยธรรมชาติและตำแหน่งย่อมมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ สถาบันศาสนาได้กลายเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวสังคม บรรทัดฐานของการดำเนินชีวิต และการอาศัยร่วมกันในสังคม (Eoseewong, N., 2015) เห็นว่าศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรืออิทธิพล อำนาจหรืออิทธิพลคือสิ่งเดียวกัน เพียงแต่อำนาจมีกฎหมายมีประเพณีรองรับ อิทธิพลเป็นอำนาจที่ไม่มีกฎหมาย ไม่มีประเพณี ไม่มีวัฒนธรรมอะไรรองรับ ศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องในการที่ทำให้อำนาจหรืออิทธิพล หรืออะไรก็ตามไหลไปยังกลุ่มบางคนบางกลุ่ม ขณะเดียวกันลิดรอนอำนาจของบางสถาบัน หรือของคนอีกกลุ่มหนึ่ง การเลื่อนไหลของอำนาจหรืออิทธิพลด้านศาสนา ผู้นำศาสนาจะเป็นกลไกสำคัญ

ภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีปัญหาความขัดแย้งทางความคิดและความหวาดระแวงระหว่างชาวมุสลิมและชาวพุทธ ผู้นำศาสนาอิสลามและพุทธจะมีความสำคัญในการลดความขัดแย้ง และเชื่อมแน่นความสัมพันธ์ สถานการณ์รุนแรงที่ผ่านมา ชนวนความขัดแย้งมักเล็งไปที่ผู้นำศาสนา โดยเฉพาะอิหม่าม อุstad โต๊ะครูมีส่วนเกี่ยวข้องสะท้อนถึงผู้นำศาสนาอิสลามที่รัฐเชื่อว่ามีอิทธิพลหรืออำนาจต่อการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของมุสลิมบางกลุ่ม ซึ่งกำลังท้าทายอำนาจรัฐ ขณะที่ชาวพุทธก็เช่นเดียวกันที่มุสลิมบางส่วนเชื่อว่าผู้นำศาสนาพุทธสุดโต่งมีส่วนชั้นนำให้ชาวพุทธต่อต้านมุสลิม ในสามจังหวัดมีหลายพื้นที่ผู้นำศาสนามีการจัดโครงการหรือกิจกรรม เพื่อความสามัคคีและขับเคลื่อนให้ชาวพุทธและมุสลิมร่วมมือกันพัฒนาเป็นชุมชนที่ชาวพุทธและมุสลิมมีผู้นำศาสนาที่มีความคิดเชิงบวก พื้นที่ซึ่งผู้นำศาสนาอิสลามและพุทธมีบทบาทต่อการลดความขัดแย้งและสนับสนุนความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันนับเป็นตัวอย่างที่น่าศึกษา สะท้อนถึงเงื่อนไขที่เกิดจากอิทธิพลความคิดของผู้นำศาสนาที่มีความแตกต่างกัน ดังความเห็นของ (PhrakhruKositsutaporn, 2016) พระธรรมทูตอาสา 5 จังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งสะท้อนว่า ชาวพุทธในพื้นที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แต่กลายเป็นเหยื่อของสถานการณ์ เพราะคนที่ต้องการแบ่งแยกดินแดน ต้องการทำให้เห็นว่าชาวพุทธไม่ใช่พวกเขา ชาวพุทธเป็นกลุ่มที่มารุกราน ซึ่งความเป็นจริงชาวพุทธอยู่ตรงนี้มานาน แนวร่วมพยายามสร้างเงื่อนไขเพื่อให้เห็นว่า พุทธกับรัฐไทยคือผู้ที่มารุกรานต้องทำลาย แล้วปลูกฝังในความคิด เป็นการต่อสู้ทางความคิด ต้องทำความเข้าใจ เรื่องความคิดต้องปรับที่ผู้นำศาสนาแต่ละศาสนาผู้นำศาสนาที่ใช้

ความคิดเชิงบวกย่อมมีผลดีต่อสังคม ผู้นำศาสนามีความคิดอย่างไรมักจะมีอิทธิพลต่อคนในชุมชนนั้นๆ มีผลการศึกษาของ (Unno, A., 2016) ซึ่งพบว่าการกลับมาจากการศึกษาในตะวันออกกลางของบาบอ (ผู้นำศาสนาอิสลามที่มีเกียรติหรือได้รับการยกย่อง) ในพื้นที่แห่งหนึ่งของจังหวัดยะลา ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการนับถือศาสนาอิสลาม ในอดีตมุสลิมทำผิดหลักศาสนามากมาย ต่อมาค่อยๆ ตัดออกทำเฉพาะในสิ่งที่สมควรถูกต้องตามหลักศาสนา กิจกรรมในอดีต เช่น การแสดงดนตรี การชนไก่ ไฮโลได้หมดไป ล้วนเป็นการดำเนินการกิจกรรมทางศาสนาของบาบอ ชุมชนมุสลิมจึงเห็นว่าปัจจุบันบาบอเป็นผู้นำศาสนาที่ได้รับความเคารพสูงสุดในพื้นที่ จากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ความคิดของผู้นำศาสนาย่อมมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน

Abdul Rahman Diwani (2015) นักวิชาการอาวุโสให้ความเห็นว่า ผู้นำศาสนาอิสลามต้องคิดหลายด้าน ด้านแรกคือการพัฒนาความรู้ ขจัดความไม่รู้หนังสือออกจากสังคมให้ได้ ความไม่รู้หนังสือเป็นส่วนทำให้ชนชาติใดชนชาติหนึ่งต้องตกอยู่ใต้ปกครองของชาติอื่น ความไม่รู้หนังสือยังทำให้ไม่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่สามารถคิดวิเคราะห์ต่อปัญหาสังคมวัฒนธรรมรอบตัว ด้านที่สองคือการสร้างสรรค์สังคมสันติสุขที่ทั้งด้านกายภาพและจิตวิญญาณ การสร้างสันติภาพจะต้องเป็นสันติภาพของทุกฝ่าย เมื่อขัดแย้งแล้วให้ใช้แนวทางสันติในกระบวนการแก้ไขปัญหา ผู้นำศาสนาต้องมีส่วนในการสร้างความเป็นธรรมในสังคม ปกป้องสิทธิส่วนบุคคลและสิทธิมนุษยชน เขายังคิดว่าโรคร้ายสำหรับสังคมชายแดนใต้มี 3 ประการคือ 1) ความโง่ ความไม่รู้ ไม่ว่าใครหรือชาติพันธุ์ใดหากมีความโง่ทำให้สังคมตกต่ำ 2) ความยากจน ซึ่งก็คือเป็นโรคที่จะลามไปสู่ปัญหาอื่นได้ และ 3) ความแตกแยก สังคมจะพัฒนาไม่ได้หากผู้คนแตกแยก ผู้นำต้องมีความคิดด้านความยุติธรรม เช่นเดียวกับเรื่องสิทธิมนุษยชน อิสลามเป็นศาสนาที่พระเจ้าประทานมาด้วยความเมตตาต่อมนุษยชาติ เมื่อเกิดความขัดแย้งต้องเลือกสันติภาพ

ด้านพุทธศาสนามีหลักคิดด้านการสร้างความสัมพันธ์เช่นกัน แต่หากเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างศาสนา ต่างชาติพันธุ์ ผู้นำต้องมีเสริมแนวคิดด้านสันติภาพ ข้อปฏิบัติที่จะเสริมความสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อสันติภาพมีหลายด้าน ดังเช่น ด้านพรหมวิหาร 4 ในอันที่จะฉนึกพลังจิตด้วยกุศลธรรมทั้งแก่ตนเองและมวลมนุษยชาติ ทั้งในด้านการกระทำทางกาย วาจาและใจ อันได้แก่การพัฒนาจิตไปสู่คุณธรรมเบื้องสูง (Srihanu, C., 2017) ความคิดที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ผู้นำศาสนาต้องมีความคิดด้านพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐาน เพื่อนำไปสู่การแสดงออกที่ดีและเหมาะสม ถ้าเป็นผู้นำที่แสดงออกที่ดีและเหมาะสมด้วยแล้วก็จะนำไปสู่ความศรัทธาจากบุคคลต่างๆ ทำให้บุคคลสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หลักพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วยเมตตา โดยมีความเป็นมิตรไมตรีต่อผู้อื่น มีน้ำใจ ปรารถนาดีต่อผู้อื่น กรุณาคือความต้องการช่วยเหลือให้

ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อน โดยเมื่อผู้อื่นมีทุกข์นั้นผู้นำจะต้องมีกรุณา ช่วยบำบัดทุกข์ให้ มุทิตาก็คือความยินดี เมื่อสมาชิกมีความสุข ความสำเร็จมากขึ้น ผู้นำก็ต้องพลอยยินดี ช่วยส่งเสริมสนับสนุน และอุเบกขาก็คือการรักษาความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่เข้าข้างใดข้างหนึ่ง การส่งเสริมความสัมพันธ์ (Decharin, P., 2009) ยังเห็นว่าผู้นำศาสนาต้องมีความคิดด้านกัลยาณมิตรธรรม ข้อสำคัญคือการรู้จักพูด พูดให้ผู้อื่นสามารถเข้าใจได้ พูดให้ผู้อื่นได้ประโยชน์ หรือพูดให้ผู้อื่นช่วยกันสร้างสรรค์ประโยชน์

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมกับพุทธจึงมีหลายความคิด การวิจัยนี้เกิดขึ้นจากความต้องการแสวงหาความรู้ที่ว่า ในชุมชนที่ชาวพุทธและมุสลิมอยู่ร่วมกัน ผู้นำศาสนาอิสลามและพุทธมีอิทธิพลต่อชาวพุทธและมุสลิม ในการสร้างความสัมพันธ์ จนนำมาซึ่งความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ผู้นำศาสนาพุทธและอิสลามต้องมีความคิดอย่างไร ผลการวิจัยที่ได้รับอาจจะนำไปใช้เป็นแนวทางพัฒนาความคิดของผู้นำศาสนาในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งมีความขัดแย้ง หรือที่ชาวพุทธชาวมุสลิมต่างคนต่างอยู่ไม่มากนักน้อย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาอิทธิพลความคิดของผู้นำศาสนาอิสลามและพุทธที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมกับพุทธในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยดำเนินการโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เลือกพื้นที่ 6 ชุมชนที่พบว่าชาวพุทธและมุสลิมร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือในกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ แต่ละชุมชนเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจงยังผู้ที่จะให้ข้อมูลได้มากที่สุด ซึ่งประกอบด้วยพระสงฆ์ 20 รูป ประชาชนชาวพุทธ 39 คน ผู้นำศาสนาอิสลาม เช่น อิหม่าม ครูสอนศาสนา คณะกรรมการอิสลาม ฯลฯ รวม 17 คน ประชาชนมุสลิมที่ไม่ใช่ผู้นำศาสนา 33 คน. ที่อาศัยอยู่ในชุมชนไม่น้อยกว่า 5 ปี นักวิชาการท้องถิ่น 6 คน ใช้เครื่องมือเป็นแนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง เทปบันทึกเสียง สมุดบันทึกการสัมภาษณ์และการสังเกต แนวคำถามเป็นประเด็นซึ่งเปิดกว้าง เพื่อรองรับข้อมูลใหม่ ๆ ตลอดเวลา เพื่อให้ได้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์มากที่สุด เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารและภาคสนามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ภาคสนามใช้วิธีสนทนาแบบเป็นกันเองสลับกับการสัมภาษณ์เชิงลึก จนได้รับข้อมูลอ้อมตัวประกอบกับวิธีสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์แต่ละครั้งทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล โดยการถามซ้ำตัวบุคคล นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์พรรณนาแยกแยะให้เห็นประเด็นแต่ละความคิด

ผลการวิจัย

จากการศึกษาอิทธิพลความคิดของผู้นำศาสนาอิสลามและพุทธที่สอดคล้องกัน และส่งผลต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมและชาวพุทธในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่ามี 5 ประการ มีดังนี้

1) ความมีจิตเมตตาและความกรุณาผู้อื่นโดยไม่เลือกศาสนา

ความมีจิตเมตตาและความกรุณาผู้อื่น เป็นความคิดที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้มีความสุขและให้พ้นทุกข์ โดยไม่เลือกว่าผู้นั้นจะนับถือศาสนาใด เป็นความช่วยเหลือด้วยหลักมนุษยธรรม ดังคำสัมภาษณ์ว่า “ท่านเป็นคนเมตตา ช่วยเหมือนกันหมด เป็นความจริงใจของหลวงพ่อ เมตตาทั้งพุทธและมุสลิม” (พระเลข, นามสมมติ, สัมภาษณ์, วันที่ 27 กรกฎาคม 2562) ผู้นำศาสนายังเห็นว่าความคิดนี้ต้องไม่หวั่นไหว แม้การช่วยเหลือคนต่างศาสนาถูกโจมตีจากผู้เห็นต่าง ความคิดนี้ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิม ดังสะท้อนได้จากพฤติกรรมกรรมการช่วยเหลือของผู้นำศาสนา ดังนี้ 1) ในด้านความเมตตา ยกตัวอย่างกรณีวัดแห่งหนึ่งมีชาวมุสลิมเข้ามาเยี่ยมเยียนพระสงฆ์เสมอ พระสงฆ์มอบเงินส่วนหนึ่งเพื่อสนับสนุนให้ไปแสวงบุญที่เมกกะ อย่างไรก็ตามเป็นการกระทำอย่างลับๆ ในสถานการณ์เปราะบางมีมุสลิมกลุ่มหนึ่งต่อต้านการรับเงินจากพระสงฆ์ อีกกรณีหนึ่งมีชาวมุสลิมช่วยกวาดลานวัดทุกวัน จนเจ้าอาวาสซึ่งน้ำใจส่งบุตรสาวให้เรียนจนสำเร็จ (อานัต, นามสมมติ, ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ วันที่ 1 มกราคม 2562) ในชุมชนแห่งหนึ่งอิหม่ามชักชวนพระสงฆ์ให้ร่วมโครงการชั่งน้ำตาเด็กกำพร้า ให้เด็กกำพร้าไม่ว่านับถือศาสนาพุทธและอิสลามได้รับความช่วยเหลือเท่าเทียมกัน ท่ามกลางความเห็นต่างเนื่องจากมีมุสลิมบางส่วนเห็นว่า ควรช่วยเหลือเฉพาะเด็กมุสลิมเท่านั้น (วาแซ, นามสมมติ, อิหม่ามสัมภาษณ์, วันที่ 25 กรกฎาคม 2562) 2) ในด้านความกรุณา ยกตัวอย่างกรณีพระสงฆ์ที่อำเภอสุโขทัย จังหวัดนครราชสีมาได้มอบเงินช่วยเหลือชาวมุสลิม และชาวพุทธที่ประสบความเดือดร้อน บ้านเรือนพืชผลได้รับความเสียหายจากอุบัติภัย (พระดำ, นามสมมติ, สัมภาษณ์ วันที่ 8 มกราคม 2562) พระสงฆ์ที่อำเภอคีรีเขต จังหวัดยะลาเดินทางไปช่วยเหลือชาวมุสลิมที่ได้รับบาดเจ็บจากต้นไม้หล่นทับบนเขาที่รถไม่สามารถเข้าถึงได้ (มะแอ, นามสมมติ, ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ วันที่ 6 มีนาคม 2562) อีกกรณีผู้นำศาสนาอิสลาม นำโดยอิหม่ามในอำเภอเมืองราชิวาสเดินทางไปมอบข้าวสารแก่พระสงฆ์ถึงภายในวัด ในยามที่พระสงฆ์ไม่สามารถออกบิณฑบาตได้จากสถานการณ์ความไม่สงบ (ชิน, นามสมมติ, นักวิชาการ, สัมภาษณ์ วันที่ 26 กรกฎาคม 2562) ความมีจิตเมตตาและกรุณาแก่มุสลิมของพระสงฆ์บางรูปยังคิดว่า ต้องมอบให้อย่างบริสุทธิ์ โดยไม่หวังผลตอบแทน การช่วยเหลือจะคาดหวังก็เพียงความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน ไม่หวังเงินทองหรือวัตถุใดๆ และเชื่อว่าหากกระทำอย่างสม่ำเสมอสุดท้ายผลดีจะกลับมาเอง นอกจากนี้ยังคิดว่าจะให้มุสลิมนับถือต้องให้ความช่วยเหลือแก่มุสลิมก่อน พร้อมถอดสลักของความ

เป็นพระสงฆ์หรือถอดจีวรออก ให้มุสลิมคิดใหม่ว่าพระสงฆ์คือเป็นบุคคลธรรมดาซึ่งเคยช่วยเหลือพระสงฆ์เป็นเพียงตำแหน่งที่สมมติขึ้น สิ่งเหล่านี้มักอธิบายให้มุสลิมเข้าใจ ผลที่ได้จะทำให้มุสลิมเข้าวัดมาร่วมกิจกรรม การเข้าวัดก็เพื่อตอบแทนบุญคุณต่อความดีของคนคนหนึ่ง ไม่ใช่การทำบุญให้พระ

2) การสร้างความเท่าเทียมทางสังคมบนพื้นฐานความแตกต่างทางศาสนา

ผู้นำศาสนาต้องคิดปฏิบัติต่อชาวมุสลิมและชาวพุทธอย่างเสมอภาค ให้เกิดความรู้สึกเท่าเทียมทางสังคม โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล คำนึงเฉพาะการนับถือศาสนาที่ต่างกันเท่านั้น การสร้างความเท่าเทียมทางสังคม ที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมและพุทธมี 3 ลักษณะ ดังนี้ 1) การทำให้ชาวมุสลิมและพุทธตระหนักถึงความเป็นสมาชิกในชุมชน มีสิทธิในการเลือกนับถือศาสนาสิทธิทางกฎหมายเหมือนกัน การได้รับความดูแลจากผู้นำชุมชน การเป็นพลเมืองไทย ความมีศักดิ์ศรี การได้รับความยุติธรรม ดังตัวอย่างพระสงฆ์ในอำเภอสุโขทัย จังหวัดนราธิวาสช่วยตัดสินความยุติธรรมแก่สามีภรรยามุสลิมที่ขอบทะเลาะกัน ไม่ต่างจากหลักการตัดสินแก่ชาวพุทธ (พระเสนห์, นามสมมติ, สัมภาษณ์ วันที่ 27 กรกฎาคม 2562) 2) การทำให้ชาวมุสลิมและพุทธเข้าถึงแก่นความจริงของศาสนา มีความคิดที่จะสอดแทรกสัจจะของทุกศาสนา ให้ทุกคนเข้าถึงจิตวิญญาณศาสนาอย่างเท่าเทียม อิหม่ามชี้ให้ชาวพุทธและมุสลิมเข้าใจเอกภาพของจักรวาล ความแตกต่างที่ถูกกำหนดโดยพระเจ้า ทุกสิ่งอย่างล้วนเกิดจากพระเจ้าองค์เดียวกัน ชาวพุทธก็จัดเป็นบุตรของพระเจ้าด้วยเช่นกัน (ยูโซะ, นามสมมติ, อิหม่าม, สัมภาษณ์, วันที่ 12 มกราคม 2562) พระสงฆ์ชี้ให้หลักศาสนาที่เหมือนกัน ที่ต่างมุ่งให้เกิดคุณงามความดี เช่น การไม่ดื่มสุราเมรัย ในศาสนาพุทธคือหลักศีลห้า ในศาสนาอิสลามถือเป็นหะรอม การยอมรับหลักการเดียวกันมีส่วนเสริมสร้างความสัมพันธ์ของทั้งสองศาสนา ผลจากการชี้ทำให้มุสลิมส่วนหนึ่งยอมรับศีลห้าของชาวพุทธ เพราะสอดคล้องกับบทบัญญัติของศาสนาอิสลามหลายข้อ ดังพบว่าชาวมุสลิมในชุมชนน้ำขาว จังหวัดนราธิวาสจะยอมรับความคิดของผู้นำศาสนาพุทธและอิสลามที่มีหลักธรรมสอดคล้องกัน และปฏิบัติตามต่อเมื่อเห็นผลดีด้วยตนเอง (พระนน, นามสมมติ, สัมภาษณ์, วันที่ 25 กรกฎาคม 2562) 3) การทำให้ชาวมุสลิมและพุทธเห็นว่าไม่มีศาสนาโดยอยู่เหนือกว่ากัน ผู้นำศาสนาต้องไม่ใช่ความรู้สึกว่าศาสนาของตนดีกว่าศาสนาอื่นๆ ความคิดนี้มีนัยยะถึงสัมพัทธ์ทางวัฒนธรรมคือทำให้เห็นว่าศาสนาแต่ละศาสนามีภูมิหลังหรือจุดกำเนิดต่างๆ กันหรือมีบริบทเฉพาะ ไม่อาจนำเรื่องศาสนามาวิพากษ์วิจารณ์หาความโดดเด่น ความคิดนี้สะท้อนได้จากการเสวนาของผู้นำศาสนาในเวทีต่างๆ ที่ต่างมีทัศนะว่าแต่ละศาสนามีจุดหมายของตนเอง บนฐานความแตกต่างทางศาสนา ไม่ใช่เครื่องแบ่งแยกความแตกต่างทางสังคม สิ่งสำคัญต้องทำให้ชาวพุทธและมุสลิมเข้าใจศาสนาซึ่งกันและกัน ดังคำสัมภาษณ์ของพระสงฆ์ต่อไปนี้

“ไม่มีศาสนาใดเหนือกว่าศาสนาใด แต่เกี่ยวข้องกันในด้านสร้างคนให้เป็นคนดี การเอาจุดต่างที่ไม่ยึดติดกับความขัดแย้งทำให้เข้าใจตรงกันได้ ขึ้นอยู่กับมนุษย์จะเอาสิ่งทีมาพูดในมุมใด ถ้ามนุษย์เอาความต่างมาแข่งขันกัน เพื่อเอาชนะในการทำความดีโลกก็จะสันติสุข แต่ถ้าเอาความต่างมาแข่งขันด้วยความชั่วก็เป็นเรื่องเลวร้าย จุดชนวนให้มีสงคราม” (พระคม, นามสมมติ, สัมภาษณ์, วันที่ 12 มกราคม 2562) การให้ข้อคิดด้วยสิ่งที่เหมือนกันช่วยให้มุสลิมรู้สึกได้ถึงความเท่าเทียมในการเข้าถึงความดี อันก่อให้เกิดการเสริมสร้างความสัมพันธ์ หากสังคมชาวพุทธและมุสลิมขาดความเท่าเทียมไม่มีการหาจุดร่วมจะก่อให้เกิดความแตกแยก

3) การผสานใจสามัคคีเป็นพลังสู่ความสันติและความเข้มแข็ง

ผู้นำศาสนาพุทธและอิสลามซึ่งมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิม จะมีความคิดด้านความสามัคคีเป็นหลัก โดยเชื่อว่าความสามัคคีเป็นพลังขับเคลื่อนทำให้ชุมชนสันติและเข้มแข็ง การผสานความสามัคคีกำหนดได้หลายรูปแบบ รูปแบบสำคัญคือการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ผลดีของการร่วมกิจกรรมมักตามมาด้วยความสันติคือความปรองดอง ไม่เอารอดเอาเปรียบ ไม่ทะเลาะวิวาท ความเข้มแข็งคือการรู้จักช่วยเหลือกันในด้านต่างๆ การช่วยฟื้นตัวจากสถานการณ์ที่ยากลำบาก ช่วยกันจนเจือ ผู้นำศาสนายังคิดว่ากิจกรรมที่สร้างความสามัคคีต้องเปิดใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น รัฐบาลของตนทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี การก่อตัวของความคิดด้านการผสานใจสามัคคีขึ้นกับหลายเงื่อนไข บางครั้งความคิดก่อตัวจากความเห็นเป็นกรณีและมิตรสหาย ดังผู้นำศาสนาอิสลามที่บ้านกลาง จังหวัดปัตตานี มีความคิดว่าหากไม่มีกิจกรรมร่วมกันจะทำให้ต่างคนต่างอยู่ ที่เขาไม่ต้องการแยกตัวออกจากชุมชนชาวพุทธ เป็นเพราะสำนึกถึงสายใยความเป็นญาติพี่น้องกับชาวไทยพุทธที่มีมาแต่อดีต ต้องการสานความสามัคคี บางครั้งความคิดก่อตัวจากความสำนึกในบุญคุณคน การแสดงความกตัญญู ดังอิหม่ามคนหนึ่งกล่าวเสมอว่าไม่มีสิ่งใดที่มีคุณค่าเท่ากับความดีงามของอดีตผู้นำชุมชน ความต้องการสามัคคีกับชาวพุทธก็เพื่อทำตามสัญญาที่มีต่อผู้นำในอดีต (มะเย็ง, นามสมมติ, อิหม่าม, สัมภาษณ์, วันที่ 25 เมษายน 2562) การบ่มเพาะความคิดของอิหม่ามเกิดจากการชี้แนะของกำนันในอดีตให้ช่วยปกป้องผู้นำชุมชนชาวพุทธรุ่นหลัง ไม่ว่าจะกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำศาสนา ความซื่อสัตย์ของอิหม่ามส่งผลให้ชาวมุสลิมชาวพุทธอยู่ร่วมกันอย่างสงบ มุสลิมเลื่อมใสผู้นำชุมชนแม้นับถือศาสนาพุทธ การยอมรับในตัวผู้นำขยายผลไปสู่ปฏิสัมพันธ์กับชาวพุทธคนอื่นๆ ด้วย ความคิดนี้สะท้อนได้จากกิจกรรมวันเด็กของชุมชนบ้านกลาง จังหวัดปัตตานี พระสงฆ์และคอเต็บร่วมกิจกรรมกับเด็กๆ และผู้ปกครอง ส่วนหนึ่งมีความเข้าใจบทบาทของตนในฐานะสมาชิกในชุมชน และการยอมรับคุณค่าของการทำกิจกรรมร่วมกัน ดังคำสัมภาษณ์ว่า “จะทำให้ชาวพุทธและมุสลิมอยู่ร่วมกัน

สามัคคีกันต้องมีกิจกรรมบ่อยๆ” (พระคม, นามสมมติ, สัมภาษณ์, วันที่ 12 มกราคม 2562) หลายชุมชนมุสลิมร่วมกิจกรรมกับชาวพุทธในวัด ดังพบว่าชุมชนสุไหงปาตี จังหวัดนราธิวาส เมื่อจัดงานแสดงมุขิตาจิตเจ้าคณะ มีชาวมุสลิมร่วมงานจำนวนมาก ตั้งซุ้มอาหารบริการ เป็นเพราะความสามัคคีของเจ้าอาวาสกับผู้นำศาสนาอิสลาม ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและสันติ แม้มีเสียงวิพากษ์จากภายนอกก็ตาม

4) ความรู้และจิตสำนึกต้องได้รับการพัฒนาเพื่อลดทัศนคติที่ไม่ดีต่อกัน

ผู้นำศาสนาอิสลามและพุทธต่างคิดสอดคล้องว่า ชาวพุทธและมุสลิมไม่ว่าดำรงตำแหน่งผู้นำศาสนาหรือไม่ก็ตามจำเป็นต้องพัฒนาความรู้และจิตสำนึก หากละเลยอาจถูกความรู้และจิตสำนึกซึ่งไม่ถูกต้องครอบงำ นำมาซึ่งการบั่นทอนทัศนคติที่ไม่ดีต่อกัน การพัฒนาความรู้และจิตสำนึกบุคคลนอกจากด้านศาสนายังมีด้านทางโลก ดังเช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ผู้นำศาสนาที่เบียดเบียนหลักศาสนาและปฏิเสธคนที่เห็นต่าง เป็นเพราะขาดจิตสำนึกของความเป็นมนุษย์ชน ที่เห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีของกันและกัน ความคิดนี้สะท้อนได้จากการเพิ่มพูนความรู้ของผู้นำศาสนาพุทธและอิสลาม บางคนศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี บางคนร่วมอบรมหลักสูตรระยะสั้นเกี่ยวกับวัฒนธรรม ซึ่งหน่วยราชการจัดขึ้น การหาความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้จะทำให้เข้าใจผู้คนและสังคม ดังคำสัมภาษณ์อุซตาดว่าต่อไปนี้

“ผู้นำทุกภาคส่วน ศาสนา การปกครอง ยุติธรรม การศึกษาควรปรึกษาหารือกัน ให้ความรู้ประวัติศาสตร์ที่ถูกต้อง ให้ความรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน บุคคลากรด้านการศึกษา พัฒนาบุคลากรให้มีความเข้าใจด้วยกัน ให้มีความรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน ชาติพันธุ์ชุมชน” (คอลิด, นามสมมติ, สัมภาษณ์, วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2562)

ในระดับประชาชนซึ่งไม่มีตำแหน่งผู้นำศาสนา หลายชุมชนผู้นำศาสนาอิสลามและพุทธมีบทบาทในการอบรมสั่งสอน เพราะเห็นความจำเป็นต้องพัฒนาความรู้ ชาวมุสลิมและพุทธยอมรับที่จะให้มีผู้นำศาสนาทั้งสองศาสนาให้ความรู้ความเข้าใจทั้งต่อชาวพุทธและชาวมุสลิม ความรู้ที่ได้รับส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากโครงการสานเสวนาผู้นำศาสนาที่หน่วยราชการจัดขึ้น ส่วนหนึ่งเกิดจากความตั้งใจของผู้นำศาสนาที่ถ่ายทอดความรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนมีจิตสำนึกร่วมกันในการใช้ชีวิตในสังคม ไม่มีความหวาดระแวงหรืออคติต่อกัน ทั้งผู้นำศาสนาพุทธและอิสลามเห็นว่าหากคนมีความรู้ดี รู้หลักศาสนาอย่างถูกต้องสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ ความคิดนี้สะท้อนได้จากการจัดที่ปรึกษาศาสนาประจำชุมชน ที่มีทั้งผู้นำศาสนาพุทธและอิสลามร่วมให้คำปรึกษา (วิจิตร, นามสมมติ, นักวิชาการ, สัมภาษณ์ วันที่ 26 ธันวาคม 2562) การพัฒนาความรู้สาระหลักคือความรู้ข้ามวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมไทยพุทธกับมุสลิม ความสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมและ

ชาวพุทธยังเกิดจากรากฐานของการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เรียนรู้สิ่งที่แตกต่างกัน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “การไม่เรียนรู้ผู้อื่นจะทำให้ถึงเวลาบาปบุญญา การรู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่นช่วยลดทัศนคติที่ไม่ดีต่อกันได้” (พระคม, นามสมมติ, สัมภาษณ์, วันที่ 12 มกราคม 2562) ชาวพุทธจะเข้าใจศาสนาอิสลามยิ่งขึ้น หากได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำศาสนาอิสลาม ข้อเสนอที่ว่าเหตุใดชาวมุสลิมบางคนจึงไม่รับประทานที่ปรุงจากชาวพุทธอาจกระจ่างขึ้น หลักการของศาสนาที่ต้องไม่ปิดกั้นศาสนาอื่น การพัฒนาความรู้อย่างถูกต้องสนับสนุนให้คนพัฒนาปัญญา มีจิตสำนึกที่ไม่ใช้ศาสนาสร้างอัตนियมทางวัฒนธรรม ภายใต้บริบทสังคมพหุวัฒนธรรมผู้นำศาสนาไม่คิดปฏิเสธคนที่เห็นต่าง แต่มีทัศนคติว่าความต่างจำเป็นกระตุ้นให้เกิดความสนใจเรียนรู้ศาสนาและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่ของตน

5) สถานการณ์ความไม่สงบไม่ใช่มีมูลเหตุจากความขัดแย้งศาสนา

ผู้นำศาสนาซึ่งมีบทบาทต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมและพุทธ ส่วนใหญ่มีความคิดว่า สถานการณ์ความไม่สงบไม่ใช่มีมูลเหตุจากความขัดแย้งทางศาสนา แต่มีสาเหตุอื่นๆ ที่มีความสลับซับซ้อน การอ้างเช่นนี้มีเหตุผลเพียงพอดังข้อสันนิษฐานที่ว่า ความรุนแรงที่ผ่านมารัฐไม่สามารถแก้ปัญหาแม้ทุ่มงบประมาณมากมาย จัดโครงการสานสัมพันธ์ชาวพุทธและมุสลิมก็ยังมีเหตุรุนแรง อีกทั้งเห็นเงื่อนงำของผู้มีอำนาจหรือเจ้าหน้าที่รัฐบางกลุ่ม ข้อคิดสำคัญคือการที่ชาวพุทธและมุสลิมเคยอยู่ร่วมกันมานาน ถ้าความขัดแย้งทางศาสนาอยู่จริง มุสลิมคงรุกรานชุมชนไทยพุทธ และวัดไทยคงถูกทำลายมานานแล้ว ดังคำสัมภาษณ์ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดหนึ่งต่อไปนี้

“ตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์จนถึงปี 2546 ไม่เคยระหองระแหง มีความสัมพันธ์ที่ดี โต๊ะครูอิหม่าม พระเขามีความสัมพันธ์ที่ดีมาก่อน แล้วทำไมถึง.. ใครเป็นผู้ก่อชนวนให้เกิดความรุนแรง สิ่งที่เกิดคือ อิหม่ามไม่สามารถพูดความจริง หรือระบายออกมา ถ้าเป็นเรื่องศาสนาจริง คงไม่มีหมู่บ้านไทยพุทธในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถ้าเรื่องศาสนาอยู่กันไม่ได้ วัดถ้ำยะลาคงไม่รอดถึงวันนี้” (เจ๊ะฟิน, นามสมมติ, สัมภาษณ์, วันที่ 7 มีนาคม 2562)

ยังมีผู้นำศาสนาพุทธและอิสลามอีกหลายชุมชน ที่เห็นปัญหาความสงบเป็นเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน ความคิดนี้ช่วยลดความหวาดระแวงหรืออคติระหว่างชาวมุสลิมและชาวพุทธได้มาก เพราะเล็งไปยังบุคคลที่สาม ความคิดนี้สะท้อนได้จากเจ้าอาวาสวัดแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาสให้อิสระต่อการบริหารนักเรียนมุสลิมในโรงเรียนวัดให้เป็นไปตามหลักศาสนา จนเป็นโรงเรียนวัดที่สอนศาสนาอิสลามแบบเข้ม เพราะคิดว่าศาสนาไม่ใช่อุปสรรคของการอยู่ร่วมกัน (พระชัย, นามสมมติ, สัมภาษณ์, วันที่ 27 กรกฎาคม 2562) เมื่อตัดมูลเหตุของศาสนาออกไปผลลัพธ์ที่ตามมาคือ การรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิม ดังเห็นได้จากวัดกลายเป็นพื้นที่

สาธารณะสำหรับชาวพุทธและมุสลิม วัดในพื้นที่สันติไม่เพียงใช้ประกอบพิธีทางพุทธศาสนาเท่านั้น แต่จะกลายเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมต่างๆ ทางสังคม มีชาวมุสลิมชาวพุทธมาพบปะภายในวัด ดังมีหลายวัดกลายเป็นที่แจกจ่ายถุงยังชีพทั้งพุทธและมุสลิมทุกปี เป็นที่จัดงานสืบสานภูมิปัญญาชุมชน จัดเทศกาลปีใหม่ จัดงานวันเด็กในวัดที่มีชาวพุทธและมุสลิมร่วมจัดชุดการแสดงบนเวที

การอภิปรายผล

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ผู้นำศาสนาอิสลามและพุทธมีความคิดสอดคล้องหลายประเด็น ซึ่งมีอิทธิพลและผลักดันให้เกิดการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิม ความคิด

ประเด็นแรกคือความมีจิตเมตตาและความกรุณาผู้อื่นโดยไม่เลือกศาสนา การให้ไม่ว่าสิ่งของ กำลังกาย กำลังใจไม่เลือกกระทำเฉพาะคนศาสนาเดียวกัน ในศาสนาพุทธความคิดดังกล่าว สอดคล้องกับหลักพรหมวิหาร 4 ที่กล่าวถึงความเมตตาคือความเป็นมิตร มีน้ำใจ พิจารณาดีต่อคนอื่น ความกรุณาคือความต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นความเดือดร้อน สอดคล้องกับความคิดของ (PhraBrahmakunaphorn, 2013) ที่เห็นว่า พุทธศาสนามุ่งประโยชน์สุขเพื่อมวลชน เกื้อกูลพุทธชนทุกศาสนาเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก การให้ความช่วยเหลือเพื่อส่วนรวมถือเป็นหน้าที่ตามบทบัญญัติด้านสาธารณะสงเคราะห์ การช่วยเหลือผู้เดือดร้อนต้องทลายพรมแดนศาสนาแม้ไม่ใช่ชาวพุทธ ในศาสนาอิสลามได้ระบุไว้ในหะดีษที่กล่าวว่ามุสลิมสามารถให้สิ่งของหรือรับสิ่งของแก่คนที่ไม่ใช่ชาวมุสลิม (Yusuf al-Qaradawi, 2004) อย่างไรก็ตามการมีจิตเมตตาและความกรุณาต่อผู้อื่นนี้ ผู้นำศาสนาอิสลามจะพึงระวังการให้สิ่งของ ให้กำลังกายและใจ ที่แสดงความฝักใฝ่ต่อศาสนาอื่น ปัญหาอยู่ที่ว่าตีความอย่างไรกับพฤติกรรมนั้นๆ ดังอิหม่ามให้สิ่งของแก่พระสงฆ์ มีมุสลิมบางส่วนไม่เห็นด้วยต่อการกระทำดังกล่าว หากพิจารณาด้วยวิชาการความสำคัญอยู่ที่เจตนาของอิหม่าม ถ้ากระทำในฐานะมารยาทสังคมหรือให้ด้วยความเคารพผู้ใหญ่ไม่ผิดหลักศาสนา แต่ถ้าถวายเป็นปัจจัยในกระบวนพิธีกรรมผิดหลักศาสนา หากคนภายนอกไม่รู้หรือไม่ ขณะที่มีการคิดสุดโต่งเห็นว่าจะไม่ถูกต้องไม่ว่ากรณีใดๆ การช่วยเหลือด้วยจิตเมตตากรุณาของผู้นำศาสนาอิสลามต่อคนศาสนาอื่นๆ โดยเฉพาะพระสงฆ์ ภายใต้อาณัติของจังหวัดชายแดนใต้เป็นเรื่องเปราะบางมาก

ประเด็นที่สองคือการสร้างความเท่าเทียมทางสังคม บนพื้นฐานความแตกต่างทางศาสนา สนับสนุนสิทธิเสรีภาพในการดำรงชีวิตตามวัฒนธรรมของตน ส่งเสริมชาวพุทธและมุสลิมเข้าถึงศาสนาที่ตนนับถืออย่างเท่าเทียม การตัดสินใดๆ แก่คนต่างศาสนามีความเที่ยงธรรม ไม่โอนเอียงเข้าข้างเฉพาะผู้นับถือศาสนาเดียวกัน ในพุทธศาสนาสอดคล้องกับหลักธรรมอุเบกขา คือการรักษาความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากการนำความแตกต่างทางศาสนาทำให้เกิด

ความไม่เท่าเทียมทางชนชั้น ความเหลื่อมล้ำที่อดีตรัฐไม่ได้เหลียวแล สร้างความรู้สึกที่ว่ามุสลิมเชื้อสายมลายูเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศ กลายเป็นชนวนความขัดแย้ง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ (Janthra, J., 2012) ที่เห็นว่าการแก้ปัญหาชายแดนใต้ต้องใช้ความยุติธรรม หลังเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ พบต้นเหตุที่เกิดจากการสั่งสมปัญหาผ่านประวัติศาสตร์ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ศาสนา ชาติพันธุ์ และความไม่ยุติธรรมบางอย่าง การนับถือศาสนาอย่างเท่าเทียมคือการทำให้ทุกคนเห็นคุณค่าของศาสนา เห็นหลักธรรมที่พ้องกัน เช่น การไม่ดื่มสุราเมรัยตามหลักศีล 5 กับการเป็นฮารอมในบัญญัติศาสนาอิสลาม สะท้อนให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ของชาวพุทธและมุสลิมผ่านกลไกผู้นำศาสนา จะต้องสื่อให้เห็นความเหมือนมากกว่าความต่าง สอดคล้องกับแนวคิด (John C.Maxwell., 2011) ซึ่งพบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจะมีมากขึ้นหากพบบางสิ่งมีลักษณะเหมือนกัน มนุษย์มีแนวโน้มจะสร้างความสัมพันธ์ และมีความชอบพอกับคนที่มีเหมือนหรือคล้ายตนเอง

ประเด็นที่สามคือการผสานใจสามัคคีเป็นพลังสู่ความสันติและความเข้มแข็ง มองเห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่มชาวพุทธและมุสลิมซึ่งทำกิจกรรมร่วมกัน และเมื่อกิจกรรมสำเร็จก็เห็นความสนิทแนบแน่นยิ่งขึ้น ทั้งนี้เกิดจากจุดเริ่มต้นต่างๆ กัน เช่น การรักษาสายใยเครือญาติ ความต้องการเสริมความสัมพันธ์กับคนต่างศาสนา การเปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ความสำนึกในบุญคุณคน ความซื่อสัตย์ที่มีต่อตนเองและผู้อื่น ผลเหล่านี้สะท้อนถึงระบบการให้คุณค่า ที่มีทั้งเป้าหมายหลักคือความสันติและความเข้มแข็ง การที่ผู้นำเชื่อว่าการทำกิจกรรมจะทำให้เกิดสามัคคี และเมื่อสามัคคีแล้วจะทำให้มีความสันติและเข้มแข็ง ซึ่งให้เห็นถึงความคิดแบบเส้นตรง เป็นการหาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ขณะเดียวกันแฝงความคิดแบบวิพากษ์ ความคิดแบบเส้นตรงคือทัศนคติที่ว่าความสันติ ความเข้มแข็งดำรงอยู่ได้ต้องมีสาเหตุ สอดคล้องกับแนวคิดของ (Abdul Rahman Diwani, 2015) ที่เห็นว่าปัญหาสังคมชายแดนใต้ยังมีด้านความแตกแยก สังคมจะพัฒนาไม่ได้หากผู้คนแตกแยก ผู้นำศาสนาต้องมีส่วนในการสร้างความเป็นธรรมในสังคม ปกป้องสิทธิส่วนบุคคลและสิทธิมนุษยชน กล่าวคือถ้าสามารถแก้ปัญหาด้านความแตกแยกและความเท่าเทียมย่อมส่งผลดีต่อความสันติ ความเข้มแข็ง ความคิดแบบวิพากษ์สะท้อนได้จากทัศนคติที่มองความสันติและความเข้มแข็งยังอาจเป็นสาเหตุของความสามัคคี มิใช่ผลลัพธ์ดั้งเดิมนั้น ความสามัคคีเป็นเพียงสาเหตุหนึ่งในอีกหลายๆ สาเหตุ ที่จะก่อให้เกิดความสันติและความเข้มแข็งซึ่งซับซ้อน การเกิดขึ้นของความสันติอาจก่อตัวขึ้นจากธรรมชาติของชุมชนซึ่งแตกต่างหลากหลาย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ (Tuansiri, E., 2019) ซึ่งสรุปว่า การเกิดขึ้นของพื้นที่สันตินั้น โดยเบื้องต้นมาจากชาวพุทธและมุสลิมอยู่ด้วยกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย รอมชอม ปราศจากความรุนแรง หากจะขัดกันก็เป็นแบบฉันทมิตร กล่าวคือความคิดที่ว่าด้วยความสันติอาจไม่ใช่มีจุดเริ่มต้นจากการจัดกิจกรรม

ร่วมกัน จนก่อความสามัคคีนำมาซึ่งความสันติและความเข้มแข็งเท่านั้น ยังประกอบด้วยบริบทหรือเงื่อนไขอื่นๆ

ความคิดประเด็นที่สี่ คือความรู้และจิตสำนึกต้องได้รับการพัฒนา เพื่อลดทัศนคติที่ไม่ดีต่อกัน มีความคิดที่จะเสริมความรู้ทางศาสนา ทางโลก และจิตสำนึกที่ถูกต้อง ความคิดนี้เป็นการส่งเสริมบุคคลไม่ว่าศาสนาใดก็ตามต้องหมั่นชวนขยายเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองเสมอ และเท่าทันวิทยาการที่เปลี่ยนแปลง เป็นความคิดซึ่งตั้งอยู่บนหน้าที่ของผู้นำศาสนาประการหนึ่ง ดังพบว่าหน้าที่คณะกรรมการมัสยิดยังมีด้านการส่งเสริมการศึกษาและจัดกิจกรรมที่ไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งอิสลาม การพัฒนามีส่วนพอกพูนความรู้ และเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกให้รับผิดชอบสังคมมากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ (Abdul Rahman Diwani., 2015) ที่เห็นว่า ผู้นำศาสนาอิสลามต้องคิดพัฒนาความรู้ของตนและผู้อื่น ความไม่รู้จะทำให้ไม่เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่สามารถคิดวิเคราะห์ต่อปัญหาสังคมวัฒนธรรมรอบตัว ที่ผู้นำศาสนาจำเป็นต้องรู้ เขายังเห็นว่าโรคร้ายของสังคมอย่างหนึ่งคือความโง่ ความไม่รู้ ไม่ว่าจะใครหรือชาติพันธุ์ใดหากมีความโง่ทำให้สังคมตกต่ำ อย่างไรก็ตามสิ่งซึ่งนำชวนคิดคือจะรู้อย่างไรว่าความรู้ใดถูกต้อง ปัญหาความรุนแรงของชายแดนภาคใต้ ส่วนหนึ่งมาจากการตีความหลักศาสนา บ้างบิดเบือนจนคิดว่าถูกต้อง เมื่อบิดเบือนก็ปลุกจิตสำนึกแบบผิดๆ ปฏิบัติโดยไม่ชอบด้วยจารีต ความคิดนี้ส่งผลให้ผู้นำศาสนาพุทธและอิสลามต่างพยายามชักนำความรู้ที่ขอบธรรม สร้างการเรียนรู้อย่างวิพากษ์ เพื่อให้ความบิดเบือนได้รับการโต้แย้งถกเถียงมากขึ้น ดังที่ (Unno, A., 2016) ศึกษาผู้นำศาสนาอิสลามที่กลับมาจากตะวันออกกลางในจังหวัดยะลา พบว่า ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงการนับถือศาสนาอิสลาม มุสลิมทำเฉพาะสิ่งถูกต้องตามหลักศาสนา สะท้อนให้เห็นว่า ความคิดในหลักศาสนาอิสลามจะไม่ได้รับการเปลี่ยนแปลง จนกว่ามีการโต้แย้ง ลดข้อบิดเบือนอันนำไปสู่ศาสนาอิสลามที่ถูกต้อง สภาพนี้ผู้นำศาสนาอิสลามมักอธิบายให้มุสลิมเข้าใจ อีกทั้งสร้างความกระจำแก่ชาวพุทธ ไม่ให้รู้สึกว่าการไว้กิจกรรมบางอย่างที่เคยทำร่วมกับชาวพุทธกำลังบั่นทอนความสัมพันธ์ สอดรับกับแนวคิดของ (Decharin, P., 2009) ซึ่งเห็นว่าผู้นำศาสนาต้องมีความคิดด้านกัลยาณมิตรธรรมคือการรู้จักพูด พูดให้ผู้อื่นเข้าใจและสร้างสรรค์ประโยชน์

ประเด็นที่ห้าสถานการณ์ความไม่สงบไม่ใช่มีมูลเหตุจากความขัดแย้งศาสนา ผู้นำศาสนาไม่มีความคิดที่จะนำศาสนามาเป็นเครื่องแบ่งแยก ความแตกต่างศาสนาไม่ได้ทำให้สถานะชาวมุสลิมแตกต่างกับชาวพุทธจนก่อความขัดแย้ง แม้นับถือศาสนาต่างกันยังมีสิ่งอื่นที่เหมือนกัน เหตุผลที่มองศาสนาเป็นชนวนของความรุนแรงไม่เพียงพอขาดความน่าเชื่อถือ แต่อาจมีเงื่อนไขอื่นๆ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ (Ninsri, S., 2014) ซึ่งพบว่า เงื่อนไขศาสนาและวัฒนธรรมมีอาจจัดเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นต้นเหตุของความรุนแรง แต่มีนัยยะเชิงวัฒนธรรม คือความต้องการ

รักษาอัตลักษณ์ของมลายูมุสลิม เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ (Piyasiripon, N., 2018) ที่พบว่า สังคมพุทธวัฒนธรรมต้องไม่ทำลายความแตกต่างเพื่อสร้างความเหมือน สิ่งใดที่เหมือนก็ต้องเหมือน เช่น ความเป็นพลเมืองไทย การอยู่ใต้กฎหมาย สิ่งใดที่แตกต่างก็ต้องแตกต่าง เช่น การปฏิบัติตามหลักศาสนา การอยู่ร่วมกันต้องเชื่อมโยงในความเหมือน และเคารพในความแตกต่าง การที่ผู้นำศาสนาใช้ความคิดนี้มีผลดี ต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิม ช่วยสะท้อนคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ ที่นิยมศาสนาเป็นบ่อเกิดของความดีงาม จึงมองข้ามความขัดแย้งที่เกิดจากศาสนา

โดยสรุปการศึกษาอิทธิพลความคิดทั้งหมดของผู้นำศาสนาอิสลาม และพุทธบ่งบอกถึง วิสัยทัศน์ ซึ่งต่างต้องการสันติสุข ความคิดทั้งห้าประเด็นจะมีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนให้เกิดความสันติสุขได้ ก็ด้วยความร่วมมือของทุกๆ ฝ่าย อย่างไรก็ตามหากจะนำความคิดนี้ไปปรับใช้กับผู้นำศาสนาอิสลามและพุทธ ในชุมชนที่ไม่ค่อยมีความสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมกับพุทธ มีอาจรับรองถึงความสำเร็จ เพราะยังมีบริบทแวดล้อมต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะลักษณะเฉพาะของผู้นำศาสนา กล่าวคือผู้นำศาสนาที่มีอิทธิพลย่อมจะส่งเสริมให้ความคิดได้รับการปฏิบัติมากกว่าผู้นำศาสนาที่ไม่มีอิทธิพล เหตุนี้สถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมกับพุทธในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงยังคงแปรผันไปตามอำนาจ หรืออิทธิพลของผู้นำศาสนากับการตอบสนองของสาธารณชน

ข้อเสนอแนะ

1. ในการวิจัยครั้งต่อไป ประเด็นสำคัญคือการเปรียบเทียบอิทธิพลความคิดระหว่างผู้นำศาสนาอิสลามที่มีผลต่อความสัมพันธ์กับชาวพุทธ กับความคิดของพระสงฆ์ที่มีผลต่อความสัมพันธ์กับชาวมุสลิม เพื่อนำผลมาสังเคราะห์และปรับปรุงเป็นแนวทางส่งเสริมสันติภาพระหว่างสองศาสนา

2. ในด้านนโยบายรัฐควรผลักดันให้แนวคิดทั้งห้าด้านนี้มีเสถียรภาพหรือมั่นคง การสร้างเสถียรภาพ อาจทำโดยตั้งหน่วยงานเพื่อคอยกำกับดูแล และแปลงความคิดนั้นให้ออกมาเป็นรูปธรรมเพื่อนำไปปฏิบัติได้

References

- Abdul Rahman Diwani. (2015). *Building Peace in the Islamic Way*. [Online].
<https://deepsouthwatch.org/dsj/th/7842>. [19 August 2019]
- Decharin, P. (2011). *Leaders according to Buddhist principles*.
[Online].<http://www.onab.go.th/คลังข้อมูล/ผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา/>
[19 August 2019]
- Eoseewong, N. (2015). *Religion and the Thai cultural constitution*. [Online].
<https://prachatai.com/journal/2015/02/58086>. [12 July 2019]
- Janthra, J. (2012). *Soldiers and drug problems in the southern border areas*.
[Online] <https://www.sac.or.th/databases/sac-research/research>.
[18 August 2019]
- John C. Maxwell. (2011). *Ability to communicate: see victory. Wandee Apirakthanakorn, translator*. Bangkok: Nate Books Company.
- Ninsri, S. (2014). “Factors and Formation of Violence in the Three Southern Border Provinces: An Excerpt from the Document (End)”. *Rusamilae Journal*. 35 (4): 60-72.
- PhraBrahmakunaphorn. (2013). *towards the study of Buddhism*. [Online]
<http://www.onab.go.th/คลังข้อมูล/สู่การศึกษาแนวพุทธ> . [21 August 2019]
- PhrakhruKositsutaporn. (2016). *Phra Dhammaduta at the end of the ax handle and the creation of peace in 3 provinces*. [Online].
<http://www.southdeepoutlook.com/ShowAllDetails/>. [20 August 2019]
- Piyasiripon, N. (2018). “Multicultural Communities in the midst of Nationalism Discourse in Deep South of Thailand”. *The National Defence College of Thailand Journal*, 60 (2): 58-72.
- Srihanu, C. (2017). *Buddhism and Peace*. [Online].
<http://elearning.mcu.ac.th/course/view.php?id=259>. [21 August 2019]
- Tuansiri, E. (2019). *On the fragile relationship between Buddhist and Muslim groups in Thai society*. Pattani: Patani Forum.
- Unno, A. (2016). *Nabee doesn't eat betel nut*. Pattani: Patani Forum.

Yusuf al-Qaradawi. (2004). *Halal and Haram in Islam. Banjong Binkasan, translator.*
Bangkok: Islamic Book Center, Bangkok.

Personal References

อานัต, นามสมมติ, สัมภาษณ์ วันที่ 1 มกราคม 2562 ที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
ดำ, พระ, นามสมมติ, สัมภาษณ์ วันที่ 8 มกราคม 2562 ที่อำเภอสุโขทัย จังหวัดนครราชสีมา
คม, พระ, นามสมมติ, สัมภาษณ์, วันที่ 12 มกราคม 2562 ที่อำเภอปานาเระ จังหวัดปัตตานี
ยูโซะ, นามสมมติ, สัมภาษณ์, วันที่ 12 มกราคม 2562 ที่อำเภอปานาเระ จังหวัดปัตตานี
คอลิด, นามสมมติ, สัมภาษณ์, วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2562 ที่อำเภอเมือง จังหวัดยะลา
มะแอ, นามสมมติ, สัมภาษณ์ วันที่ 6 มีนาคม 2562 ที่อำเภอคีรีเขต จังหวัดยะลา
เจ๊ะพิน, นามสมมติ, สัมภาษณ์, วันที่ 7 มีนาคม 2562 ที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา
นน, พระ, นามสมมติ, สัมภาษณ์, วันที่ 25 กรกฎาคม 2562 ที่อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส
ขัน, นามสมมติ, สัมภาษณ์ วันที่ 26 กรกฎาคม 2562 ที่อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส
ชัย, พระ, นามสมมติ, สัมภาษณ์, วันที่ 27 กรกฎาคม 2562 ที่อำเภอสุโขทัย จังหวัดนราธิวาส
เลข, พระ, นามสมมติ, สัมภาษณ์, วันที่ 27 กรกฎาคม 2562 ที่อำเภอสุโขทัย จังหวัดนราธิวาส
วาแซ, นามสมมติ, สัมภาษณ์ วันที่ 27 กรกฎาคม 2562 ที่อำเภอสุโขทัย จังหวัดนราธิวาส
เสน่ห์, พระ, นามสมมติ, สัมภาษณ์ วันที่ 27 กรกฎาคม 2562 ที่อำเภอสุโขทัย จังหวัดนราธิวาส
วิจิตร, นามสมมติ, สัมภาษณ์ วันที่ 26 ธันวาคม 2562 ที่อำเภอสุโขทัย จังหวัดนราธิวาส